

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора
Безкорвайної Ольги Володимирівни
на дисертаційну роботу **Кірсанової Світлани Станіславівни «Формування
готовності студентської молоді до міжособистісної взаємодії в полікультурному
середовищі педагогічного університету»**,
представлену на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за
спеціальністю 13.00.07 – «теорія та методика виховання»

Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із планами відповідних галузей науки.

У сучасних умовах, що характеризуються прискоренням темпів глобалізації та інтеграції всіх життєвих процесів і явищ, з одного боку, і прагненням до відокремлення національних культур, з іншого, особливого значення набуває проблема полікультурного виховання. Сприйняття культурного різноманіття та культурних відмінностей веде до розуміння необхідності рівноправного діалогу, основним завданням якого є забезпечення гуманних взаємин представників різних національних культур, прийняття принципів толерантності і культурного плюралізму.

Таким чином, сьогодення вимагає підготовки фахівців, які усвідомлюють зростаючу глобальну взаємозалежність між народами та націями, які розуміють необхідність міжнародної солідарності і співпраці, готових до конструктивної участі в діалозі культур. Крім оволодіння професійними знаннями, вміннями та навичками, досконалого володіння іноземними мовами, фахівець повинен цілеспрямовано розвивати терпиме і шанобливе сприйняття феноменів інших культур, прагнення сприяти вирішенню питань національного та міжнаціонального характеру.

Авторка переконливо аргументує свій науковий пошук аналізом актуальності поставленої проблеми, наявністю суперечностей зовнішнього і внутрішнього характеру, які були чітко визначені і розв'язані в подальшому дисертанткою.

Доцільність дослідження авторка доводить через вирішення суперечностей між: потребою студентської молоді у міжособистісній взаємодії в полікультурному середовищі педагогічного університету та не сформованістю відповідного та якісного теоретико-методологічного супроводу цього процесу в закладах вищої

освіти; потребою суб'єктів освітнього процесу в міжкультурній толерантній взаємодії і недостатньою її розробленістю в науково-теоретичному та методичному аспектах; потребою світового й вітчизняного ринків праці та роботодавців у компетентних фахівцях, які здатні успішно взаємодіяти з носіями інших культур в умовах глобалізованого суспільства, та недостатнім рівнем сформованості полікультурної компетентності у випускників університетів України.

Той факт, що дисертаційна робота є структурною частиною комплексної науково-дослідної теми кафедри педагогіки і педагогічної майстерності Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького «Підготовка майбутніх фахівців педагогічної освіти в умовах освітніх трансформацій» (ДР № 0120U101660), також свідчить про актуальність досліджуваної проблеми.

З огляду на вищезазначене тема дисертаційного дослідження Кірсанової Світлани Станіславівни «Формування готовності студентської молоді до міжособистісної взаємодії в полікультурному середовищі педагогічного університету» є актуальною і своєчасною, відповідає запитам і потребам сучасної педагогічної науки і практики.

Найбільш значущі результати дослідження.

Оцінюючи найважливіші результати дисертаційного дослідження Кірсанової С.С., варто вказати на такі, що мають вагому наукову новизну.

По-перше, заслуговує уваги здійснене теоретичне обґрунтування й упровадження в освітній процес організаційно-педагогічної моделі формування готовності студентської молоді до міжособистісної взаємодії в полікультурному середовищі й експериментальна перевірка ефективності її реалізації в практиці діяльності педагогічного університету.

По-друге, цінним у теоретичному та прикладному аспектах є уточнення сутності понять «взаємодія», «міжособистісна взаємодія», «полікультурне середовище», «готовність до міжособистісної взаємодії»; визначення структурних компонентів, критеріїв та рівнів готовності студентської молоді до міжособистісної взаємодії в полікультурному середовищі педагогічного університету.

По-третє, на основі аналізу та узагальнення довідково-енциклопедичної, наукової, навчально-методичної й інструктивно-методичної літератури подальшого

розвитку набули зміст і форми реалізації полікультурного виховання в діяльності педагогічного університету, методи формування готовності студентської молоді до міжособистісної взаємодії в полікультурному середовищі.

Нові факти, одержані здобувачем.

На основі загального вивчення дисертаційної роботи можна стверджувати, що наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що в ньому вперше:

– *спроєктовано* організаційно-педагогічну модель формування готовності студентської молоді до міжособистісної взаємодії в полікультурному середовищі педагогічного університету, що містить цільовий, технологічний, діагностико-коригувальний аспекти;

– *визначено* структурні компоненти (раціональний, аксіологічний, дієвий, рефлексивний), *охарактеризовано* критерії (потребово-мотиваційний, емоційно-ціннісний, когнітивно-функціональний, особистісний), відповідні показники та рівні (низький, середній, високий) готовності студентської молоді до міжособистісної взаємодії в полікультурному середовищі педагогічного університету;

– виявлено пріоритетні педагогічні умови формування готовності студентської молоді до міжособистісної взаємодії в полікультурному середовищі педагогічного університету (здійснення освітнього процесу з урахуванням досвіду та світоглядно-моральних стереотипів поведінки студентів; гуманітаризація, що спрямована на виховання гуманістичних почуттів у студентів педагогічних університетів; міжособистісна взаємодія викладачів педагогічного університету, що ґрунтується на основах гуманного ставлення до людини; організація колективної навчальної та суспільно-корисної діяльності студентів).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Достовірність і аргументованість одержаних результатів дослідження забезпечується методологічною обґрунтованістю вихідних позицій педагогічного наукового пошуку, адекватним теоретичним аналізом проблеми, відповідністю застосованих методик і завдань дослідження, використанням комплексу взаємозв'язаних емпіричних методів діагностики, репрезентативністю вибірки,

поєднанням методів кількісного та якісного аналізу, а також позитивними результатами впровадження авторських методик у практику.

Дослідницею використано достатньо широку джерельну базу (330 найменувань, зокрема 45 іноземними мовами), що дозволило зробити відповідні узагальнення і висновки.

Основні положення та результати дослідження пройшли апробацію на науково-практичних конференціях різного рівня: міжнародних, всеукраїнських, регіональних (12 конференцій).

Аналіз тексту дисертації Кірсанової С.С. та змісту публікацій дисертантки дають змогу дійти висновку про наукову обґрунтованість і достовірність викладених нею результатів.

Значення для науки й практики отриманих наукових результатів.

Дослідження С.С. Кірсанової містить нові, раніше не захищені наукові положення, а обґрунтовані результати розв'язують низку важливих загальнопедагогічних завдань.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у тому, що його матеріали (теоретичні ідеї й систематизований педагогічний досвід, зміст, форми й методи, які забезпечують формування готовності студентської молоді до міжособистісної взаємодії в полікультурному середовищі), теоретичні положення та висновки, обґрунтовані у дисертації, можуть бути використані науковцями та фахівцями вищої школи для підвищення ефективності міжособистісної взаємодії студентської молоді в українських закладах вищої освіти. Методичні матеріали будуть корисними також з метою оптимізації соціовиховної роботи зі здобувачами вищої освіти.

Матеріал дисертації цінний не лише власними узагальненнями, практичними рекомендаціями з теми дослідження, а й тим фактичним матеріалом, який можна успішно використовувати при розробленні змісту та викладанні дисциплін «Теорія і методика виховання», «Методика виховної роботи», «Актуальні проблеми теорії виховання».

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова,

Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника, Бердянського державного педагогічного університету, що підтверджується довідками, посилання на які міститься в додатках до дисертації.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність.

Дисертаційна робота С.С. Кірсанової є структурованою, логічно побудованою та достатньо обґрунтованою. Дисертація представлена вступом, трьома розділами, висновками, списком використаних джерел і додатками. Структура роботи характеризується погодженістю компонентів наукового пошуку – взаємозалежністю мети, завдань, об'єкта, предмета, наукової новизни, теоретичної і практичної значущості. У роботі авторка спрямовує свої науково-методичні пошуки на досягнення означеної мети та виконання коректно сформульованих відповідно до неї завдань.

Привертає увагу те, що зміст кожного розділу має конкретні й переконливі висновки, що свідчить про вміння автора працювати з науковим матеріалом, ґрунтовно аналізувати його та успішно робити належні узагальнення теоретичного і практичного характеру.

Перший розділ – *«Теоретичні основи формування готовності студентської молоді до міжособистісної взаємодії в полікультурному середовищі педагогічного університету»* – присвячений аналізу стану дослідженості проблеми. Використання міждисциплінарного підходу та комплексного аналізу дало змогу розкрити погляди представників різних галузей наукового знання на сутність поняття «міжособистісна взаємодія», висвітлити особливості формування готовності студентської молоді до міжособистісної взаємодії в сучасній зарубіжній та вітчизняній педагогічній теорії та практиці. На підставі аналізу й узагальнення наукових праць здобувачкою у процесі педагогічного дослідження конкретизовано такі основні поняття дослідження, як «міжособистісна взаємодія», «полікультурне середовище педагогічного університету».

Широка, різноманітна джерелознавча база дисертації дозволила авторці ввести у науковий обіг нові матеріали, котрі розширюють межі наукового знання з проблеми вивчення поняття «міжособистісна взаємодія студентської молоді в полікультурному середовищі педагогічного університету», яке розуміється авторкою як процес творення у студентської молоді необхідного досвіду

міжособистісної взаємодії в полікультурному середовищі, шляхом організації освітнього процесу в університеті на основі діалогу культур; формування у студентів інтересу до здобутків національної культури та виховання толерантності й поваги до особливостей культури представників інших народів світу, їх мови й традицій; дотримання вимог принципу доцільності творчо використовувати надбання вітчизняної культури та послуговуватися стереотипами поведінки.

Незважаючи на розрізнену генезу наукових ідей, теорій, концепцій, на які спирається авторка, звертає на себе увагу внутрішня логічність теоретичного базису дослідження, виражена у взаємозв'язку і взаємному доповненні його складових частин.

Відзначимо ґрунтовність підходу автора до побудови теоретичної бази дослідження, до якої увійшли не тільки теоретичні здобутки педагогічної науки, а й форми наукового знання, що співвідносяться із суміжними дисциплінами (психологією, соціологією, культурологією), а також філософією.

Використання комплексу методологічних підходів, а саме: антропологічного, аксіологічного, культурологічного, цивілізаційного – дозволило здійснити ретельний аналіз поняттєво-категоріального апарату дослідження, який, з одного боку, визначає специфіку полікультурного освітнього середовища та науково-педагогічного підґрунтя формування готовності студентської молоді до міжособистісної взаємодії, а з іншого – передбачає урахування характерних особливостей означеного процесу в сучасній зарубіжній та вітчизняній педагогічній теорії та практиці.

Зазначимо, що проведений аналіз був доповнений емпіричним дослідженням, присвяченим встановленню стану сформованості готовності студентської молоді до міжособистісної взаємодії в полікультурному середовищі педагогічного університету. Результати цього дослідження описано автором у тексті другого розділу дисертації *«Моделювання процесу формування готовності студентської молоді до міжособистісної взаємодії в полікультурному середовищі педагогічного університету»*.

З метою належного узагальнення теоретичного матеріалу та підготовки базису експериментального дослідження автором виокремлено структурні компоненти готовності студентської молоді до міжособистісної взаємодії в

полікультурному середовищі: раціональний, аксіологічний, дієвий, рефлексивний, а також критерії та показники: потребово-мотиваційний, емоційно-ціннісний, когнітивно-функціональний, особистісний, взаємозв'язок яких у роботі чітко встановлений і обґрунтований.

Важливо зазначити, що С.С. Кірсанова використала різноманітний діагностичний інструментарій, що дало змогу визначити реальний стан сформованості готовності студентів до міжособистісної взаємодії в полікультурному середовищі педагогічного університету, здійснити аналіз результатів і дійти обґрунтованого висновку щодо необхідності розроблення організаційно-педагогічної моделі та обґрунтування педагогічних умов, які б сприяли ефективному формуванню готовності студентської молоді до міжособистісної взаємодії в полікультурному середовищі педагогічного університету.

На основі теоретичного аналізу наукових праць і результатів експериментального етапу дослідження та особистого досвіду роботи встановлено, що значний потенціал для формування високого рівня готовності студентської молоді до міжособистісної взаємодії закладено в сукупності полікультурних знань, умінь та навичок, внутрішніх емоцій та емоційно-ціннісних ставлень, культурної обізнаності, що забезпечує розуміння суті різних культурних явищ, їхніх характеристик та взаємозв'язку, наявність проникливості та здатності до оцінювання культурних феноменів, дій представників різних культур та самооцінки власної поведінки.

Слід зазначити, що цінність роботи полягає, насамперед, у широкому розкритті її практичної сторони, у створенні раціональної педагогічної технології, яка реалізовувалась в експериментальних закладах вищої освіти за допомогою найрізноманітніших ефективних форм і методів виховної роботи зі студентами.

Авторська методика включала сукупність як традиційних, так і інтерактивних форм та методів забезпечення ефективного формування готовності студентів до міжособистісної взаємодії в полікультурному середовищі, які базуються на активній взаємодії всіх учасників освітнього процесу та проблемному підході до розв'язання навчально-виховних завдань. З-поміж цих методів: дискусійні методи бесіди, тренінги, розвивальні й творчі вправи,

сюжетно-рольові та ділові ігри, театралізація, кураторські години, науково-дослідна робота студентів, колективні дискусії, круглі столи, благодійна діяльність і волонтерство.

Заслуговує на увагу і позитивну оцінку те, що зазначені види освітньої діяльності закладу вищої освіти давали можливість студентам виявляти творче мислення, практично реалізовувати навички співпраці, міжособистісного спілкування, прийняття спільного рішення, узгодження різних поглядів, прагнення до самовдосконалення і самовираження.

У процесі дослідження авторкою виокремлено низку відповідних особистісних якостей та рис характеру полікультурної особистості, таких, як дружелюбність, комунікабельність, стриманість, емпатійність, толерантність, культура спілкування, прагнення до міжкультурної взаємодії та полікультурної співпраці.

Окремої позитивної оцінки заслуговують інтерактивні та проблемні методи навчання, метод пошуково-дослідницького навчання, мозковий штурм, метод кейс-стаді, дослідницькі й інтернет-проекти, робота з малюнками та створення зони психологічного комфорту під час ігрових методів (імітаційні, рольові та ділові ігри).

Дисертаційне дослідження містить достатню кількість наочності (таблиць, рисунків, схем, діаграм), що засвідчує прагнення авторки узагальнити одержаний емпіричний матеріал, установити залежності та взаємозв'язки явищ, засвідчити багатовимірність досліджуваного явища.

Заслуговує на окрему увагу розроблене схематичне зображення організаційно-педагогічної моделі формування готовності студентської молоді до міжособистісної взаємодії в полікультурному середовищі педагогічного університету, яка представлена взаємопов'язаними блоками (цільовий, технологічний, діагностико-коригувальний) та результатом її реалізації є підвищення рівня сформованості готовності студентів до міжособистісної взаємодії в полікультурному середовищі педагогічного університету (С. 128). Представлена модель, як на наш погляд, досить вдало передає бачення автором сутності досліджуваного процесу, суттєво розширює та доповнює змістове поле дисертаційного дослідження.

У третьому розділі – «*Організація та проведення експериментального дослідження*» – описано програму формувального експерименту щодо впровадження спроектованої організаційно-педагогічної моделі формування готовності студентської молоді до міжособистісної взаємодії в полікультурному середовищі педагогічного університету, здійснено аналіз результатів дослідження та з'ясовано їхню статистичну достовірність.

Робота базується на достатній кількості вихідних даних, прикладів, розрахунків. Для підтвердження теоретичних положень авторкою проводився формувальний етап дослідження, метою якого була експериментальна перевірка ефективності обґрунтування організаційно-педагогічної моделі та змісту, форм та методів формування готовності студентської молоді до міжособистісної взаємодії в полікультурному середовищі педагогічного університету.

Вищезазначені педагогічні умови стали основою для імплементації різновидів особистісно-орієнтованих технологій: *комунікативних (дискусійні)* проведені колективні дискусії «Що таке емпатія?»; «Чи потрібна мені емпатія?»; «Емпатія в конфлікті»; «Чи потрібне вміння співчувати та співпереживати іншим людям? Чому?»; *імітаційного моделювання (ігрові)*: сюжетно-рольові ігри «Емоційно «заряджені» ситуації», «Телефон довіри», «Знайди вихід»; *психологічних (самовизначальні)* – вправа – виконання психомалюнка «Переживи чийсь почуття»; *рефлексивних*: бачення себе як гуманної особистості, свого «Я»: «Яким я є у міжособистісних відношеннях з оточенням і яким би я хотів стати»; *інтегральних*: підготовка студентами рефератів, доповідей та презентацій на студентську науково-практичну конференцію, присвячену дослідженню проблеми виховання толерантного ставлення до людини.

Окремої позитивної оцінки заслуговують виконання проєктів: проєкт на тему «Ідеальний педагог» і представлення його на занятті у формі мультимедійної презентації, проведення тренінгу етико-гуманної спрямованості «Людина поруч», побудований за правилами проєктної техніки «недописаний діалог з використанням розвивальних вправ «Дванадцять місяців»; «Поділися зі мною»; а також організація «інтелектуальних аукціонів» англійською мовою, на яких умовно «продавалися» і «купувалися» основні моральні цінності, що лежать в основі діяльності педагога (людина, гуманізм, милосердя, життя, співчуття, толерантність тощо); проведення

комунікативного тренінгу на розвиток емоційно-чуттєвої і вольової сфер особистості студентів педагогічних університетів, активізацію їх внутрішніх емпатичних здібностей з використанням розвивальних вправ: «Моя проблема у спілкуванні»; «Так – діалог, ні – діалог»; «Відлуння»; «Мої добрі справи»; «Добре дзеркало»; «Усмішка по колу»; «Побажання для себе і для сусіда»; «Я відчуваю...»; «Надання підтримки».

Обґрунтованість результатів, які висунені здобувачкою, базується на погодженості даних експерименту і наукових висновків. Так, протягом усієї експериментальної роботи здійснювалася регулярна педагогічна діагностика рівня сформованості готовності студентів до міжособистісної взаємодії в полікультурному середовищі педагогічного університету; вносилися корективи; проаналізовано кількісні та якісні результати дослідження.

Поступове зростання показників на кінець педагогічного експерименту свідчить про ефективність спроектованої організаційно-педагогічної моделі означеного процесу. Розроблені та апробовані організаційно-педагогічні умови згідно з ідеєю формувального експерименту дали змогу цілеспрямовано й ефективно впливати на процес формування готовності студентської молоді до міжособистісної взаємодії в полікультурному середовищі педагогічного університету.

Результати, які представлені на захист, погоджуються з даними, отриманими під час дослідно-експериментальної роботи, і дають підстави стверджувати, що завдання і поставлена мета дисертаційного дослідження виконані. Про їх відповідність, зокрема, свідчить експертиза даних, проведених в експериментальних закладах різних областей України, зокрема Запорізької, Київської, Івано-Франківської.

Зауважимо, що матеріали дисертації грамотно оформлені, текст викладено логічно, обґрунтовано.

Повнота викладу результатів дослідження в опублікованих працях.

Основний зміст і результати дисертаційного дослідження відображено у 17 публікаціях автора. З них: 4 одноосібні статті у наукових фахових виданнях України; 1 стаття у виданні України, що включене до міжнародних наукометричних баз даних; 12 публікацій у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій.

Зміст автореферату ідентичний з основними положеннями дисертаційної роботи.

Дискусійні положення та зауваження до змісту роботи.

Поряд з позитивною оцінкою дисертаційної роботи С.С. Кірсанової вважаємо за необхідне висловити деякі зауваження і побажання дискусійного характеру:

1. На нашу думку, дисертантці доцільно було б ширше використати сучасний досвід зарубіжних країн у розв'язанні дослідницької проблеми.

2. Оскільки педагогічні умови формування готовності студентської молоді до міжособистісної взаємодії в полікультурному середовищі педагогічного університету, про які йдеться у підрозділі 2.2, є вагомим напрацюванням дисертантки, а тому мали б бути ширше відображені в додаткових пунктах і в практичній значущості здійсненого дослідження.

3. Доцільно було б продумано підійти до організації констатувального експерименту, оскільки дуже велика кількість завдань та тестів ускладнюють аналіз результатів, до того ж деякі питання певною мірою дублюються. Окрім того, цілком логічним бачиться те, що діагностичні методики, якими визначались показники, можна було б узагальнити в таблицю.

4. Зміст дисертації значно збагатився б, якби дослідниця ширше розкрила відмінності

5. реалізації організаційно-педагогічної моделі формування готовності студентської молоді до міжособистісної взаємодії в полікультурному середовищі педагогічного університету експериментальних закладів вищої освіти за їх регіональною ознакою.

6. Більш докладного висвітлення потребує питання щодо вивчення підготовленості викладачів, кураторів-наставників академічних груп до формування в студентів міжособистісної взаємодії в полікультурному середовищі. Отримані наукові факти були б більш переконливі за умов кореляційного аналізу між рівнем готовності викладача і студентів до міжособистісної взаємодії в полікультурному середовищі педагогічного університету.

7. Бажано було б у практичній частині дослідження більш ґрунтовно представити аналіз і динаміку сформованості в студентів експериментальної групи

готовності міжособистісної взаємодії в полікультурному середовищі за гендерною ознакою як важливого об'єктивного чинника досліджуваного явища.

8. Враховуючи перспективність проведеного аналізу поняттєво-термінологічного апарату дослідження, варто було б оформити напрацювання у форматі науково-методичного посібника та видати окремим виданням у контексті подальшої наукової роботи дисертантки.

Висловлені зауваження дещо знижують цілісність сприйняття, але не цінність самої роботи, мають дискусійний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку дослідження, на його головні теоретичні і практичні результати.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Кірсанової Світлани Станіславівни «Формування готовності студентської молоді до міжособистісної взаємодії в полікультурному середовищі педагогічного університету» є структурно завершеним, самостійним дослідженням, містить нові, науково обґрунтовані результати зі спеціальності теорія і методика виховання, відповідає нормативним вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07. 2013 р. (зі змінами), що разом з її успішним захистом дає підстави для присудження КІРСАНОВІЙ СВІТЛАНІ СТАНІСЛАВІВНІ наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.07 – теорія і методика виховання.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри методики викладання
іноземних мов Рівненського державного
гуманітарного університету

О.В. Безкоровайна

